

Ayşe Kayapınar, Emine Erdoğan Özünlü, Mihaloğulları'na ait 1586 Tarihli Akıncı Defteri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, 735 s., III-5. Dizi-Sayı 8.

Muhammed Emin ÇALAR*

Osmanlı arşiv kaynakları içerisinde defterler oldukça önemli bir nitelik taşımaktadırlar. Sosyo-ekonomik alanda kıymetli verilere bu defterler vasıtasıyla ulaşılabilir. Osmanlı Devletinde tahrir faaliyetlerinin ilk ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemekle beraber 15. yüzyılın erken dönemlerinden itibaren yapıldığı düşünülmektedir. Devletin temel gelir kaynağı olan vergi toplama meselesinin düzenli yapılması maksadıyla tahrir olunan defterlere genel olarak "tahrir defteri" denilmektedir.¹ Bizim tanıtımını yapmaya çalıştığımız eser de 1586 tarihli Akıncı Defteri neşredilerek meydana getirilmiştir. Defter Osmanlı Devleti'nin önde gelen akıncı ailelerinden biri olan Mihaloğullarına aittir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren sınırların genişlemesi, genişleyen sınırların korunması ve fütuhatta akıncılık geleneğinin önemli yararları dokunmuştur. Akıncılığın Türk savaşı kimliğinin İslamiyetle beraber ortaya çıkan gaza ve cihad anlayışları ile kaynaşması neticesinde ortaya çıkmış bir gelenek olduğunu söyleyebiliriz. Bu geleneğin temellerinin ilk olarak Osman Bey zamanında Bizans tekfuru olan Mihal Bey'in İslamiyete girmesi ve Osman Bey ile seferlere katılmasıyla atıldığı düşünülmektedir. 14. yüzyılın ilk çeyreği ile beraber akıncılar artık Osmanlı askeri gücünün önemli bir kısmını oluşturmaktaydı. Akıncılığın bir teşkilat hüviyeti kazanması ise Sultan I. Murat döneminde olmuştur ve teşkilatın kurulmasında bir akıncı beyi olan Evrenos Bey'in büyük etkisi olmuştur.²

Merkezi ordudan bağımsız hareket eden akıncı birlikleri daha çok sarhad boylarına yakın konumda iskan edilmekteydiler. Belirli dönemlerde düşman üzerine sefere çıkarlar ve ganimet alarak geri dönerlerdi. Bu seferlerden sadece büyük çaplı olanlarına ve akın beyinin komutanlık ettiği seferlere akın denirdi. Akınların ana amacı düşmanı zayıf düşürmek, düşman ve coğrafya hakkında merkeze ulaştırılabilecek malumat elde etmektir. Bunların yanı sıra akıncıların geçim kaynağı olan ganimet almak da akınların düzenlenmesinde önemli bir etken olmuştur. Devletin herhangi bir maaş tahsis etmediği akıncılar yaptıkları akınlarda elde ettikleri ganimetin beşte birini devlete vergi olarak vermek kaydıyla ganimetin geri kalanını kendilerine alırlardı. Akınlara genelde pençikci denilen toplanan ganimet ve ele geçirilen esirlerin kaydını tutmak için bir memur da katılırdı ve devlete verilecek olan vergiyi tesbit ederdi.³

Akıncıların Balkan ve Avrupa milletleri ile münasebetleri dolayısıyla bu milletlerin dillerine ve kültürlerine aşina oldukları bilinmektedir. Uc boylarında meskun olan akın-

* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi.

¹ Mehmet Öz, "Tahrir", *DİA*, C. 39, s. 425-429.

² Abdülkadir Özcan, "Akıncı", *DİA*, C. 2, s. 249-250.

³ Abdülkadir Özcan, a.g.m.

cılar buldukları bölgelerin kültürel gelişimine de katkıda bulunmuşlardır. Yaptırdıkları camiiler, vakıflar ve sair hayrat ile Balkan topraklarına Türk-İslam kültürünün nüfuz etmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Bu akıncı ailelerinden biri olan Mihaloğulları daha çok Sofya ile Semendire civarında meskundular. Mihaloğulları'nın Osmanlı Devleti ile münasebetlerinin Mihal Bey'in akın faaliyetleriyle başladığı düşünülüyor. Osman Bey ile beraber birçok sefere iştirak eden Mihal Bey Bursa'nın ele geçirilmesinde de önemli rol oynamış ve Rumeli'nin kapılarının Osmanlı'ya açılmasında etkin olmuştur. Rumeliye geçtikten sonra da Mihal Bey'in görevini oğulları devralarak babalarının başlattığı geleneği devam ettirmişlerdir.⁴

Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemlerinde ise genelde faaliyetlerini Rumeli topraklarında yürüten akıncılar doğu sınırlarına da akınlar düzenlemişlerdir. Değişen savaş teknikleri ve 1595 senesinde Eflak prensine karşı alınan büyük mağlubiyetin ardından akıncı teşkilatı tekrar yerine koyamayacağı kayıplar verdiği için eski konumuna o tarihten sonra erişememiş ve yavaş yavaş önemini kaybetmiştir. 1826 tarihinden sonra ise resmi olarak ortadan kaldırılmıştır.⁵

Osmanlı Ordusu'nun kendine özgü karakteristik özellikleri olan Akıncı Teşkilatı'nın bu kadar ün kazanmasında önemli rol oynamış olan Mihaloğulları'na dair 1586 tarihinde yapılan bu tahrirde önemli bilgiler verilmiştir. Mihaloğullarına ait olan 1586 tarihli Akıncı Defteri 352 sayfadan müteşekkildir. Defter; giriş kısmının alt başlıkları altında değerlendirmelerin yapıldığı ve sonuç bölümünün de yer aldığı ilk bölüm, defterde bulunan yerleşim yerleri adlarının tablo halinde açıklamalı olarak verildiği ikinci bölüm, günümüz Türkçesine çevrilmiş metnin yer aldığı üçüncü bölüm ve tıpkı basımının yer aldığı son bölümle beraber dört bölüm olarak neşredilmiştir. Ayrıca eserin ekler bölümünde yer alan haritada defterde yer alan akıncıların buldukları köylerin lokalizasyonlarını gösterilmektedir. Coğrafyanın genişliği ve akıncıların farklı bölgelerde dağınık bir şekilde meskun olmalarından dolayı haritanın bir yüzünde Bulgaristan ve Romanya da bulunan yerler verilirken diğer yüzünde Sırbistan ve Makedonya sınırları içerisinde kalan yerler verilmiştir. Sunulan verilerin görsel olarak desteklenmesi eserde verilen bilgilerin daha kolay anlaşılır olmasına katkı sağlamaktadır.

Eserin tamamı 735 sayfadır ve Klasik dönem Osmanlı askeri tarihine, dönemin sosyo-ekonomik yapısına ve 16. yüzyılın toponomisine dair oldukça kıymetli bilgiler sunmaktadır. Eser meydana getirilirken *Bosna Sancağı Tahrir Defteri*, *Niğbolu Sancağı Tahrir Defteri*, *Silistre Sancağı Tahrir Defteri*, *Vidin Sancağı Tahrir Defteri* gibi birinci el kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu tahrir def-

⁴ Fahamettin Başar, "Mihaloğulları", *DİA*, c. 30, s. 24-25. 2005., bkz., M.Tayyip Gökbilgin, "Mihaloğulları", *İA*, c. 8, 285-292.

⁵ Abdülkadir Özcan, a.g.m.

terleri ile 1586 tarihli akıncı defteri verileri kıyaslanarak aralarındaki dönemsel farklar ortaya konulmuştur. Bunların yanı sıra yerli ve yabancı birçok eser ve makaleden de istifade edilmiştir. Bu yüzden zengin bir bibliyografyasının olduğunu söyleyebiliriz. Defteri bu denli kıymetli kılan bize bu verileri sunmasının yanında defterin arşivlerimizdeki mevcudiyeti bilinen tek akıncı defteri olmasıdır. Bilinen diğer akıncı defterleri ise biraz daha eski tarihlere ait olup günümüzde Sofya Milli Kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu defterlerden ilki 1472 diğeri ise 1560 senelerine aittir.

Eserin ilk bölümünde yazarların önsözde de ifade ettikleri gibi defter üzerine yapmış oldukları araştırmaların genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. İlk bölüm giriş başlığı altında beş alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklarda genel olarak akıncılık geleneğinin Osmanlı Devletindeki gelişim sürecinden bahsedilmiş, sunulan bilgiler tablolarla desteklenerek verilerin daha kolay takibi sağlanmıştır. Başta Mihaloğulları olmak üzere akıncı ailelerinin hangi bölgelerde etkin oldukları üzerinde durulmuştur. Mihaloğulları'nın Osmanlı Devletindeki konumu ve bilinen aile fertleri hakkında bilgiler verilmiştir. Akıncı birliklerinin başıboş topluluklar olmaktan ziyade düzenli bir teşkilat oldukları fikri aktarılan bilgilerle desteklenmeye çalışılmıştır. Defterde bulunan yer adlarına yine bu bölümde ayrı bir başlık açılarak coğrafi açıdan sunulan veriler farklı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Bölüm sonuç kısmı ile eserin yekününün kısa bir değerlendirmesi yapılarak sonlandırılmıştır. Defterin tamamının başlıklar altında değerlendirilmesinin yapıldığı bu bölümde eserin amacının ortaya konulduğunu ve genel çerçevesinin çizildiğini söyleyebiliriz.

Eserin ikinci bölümünü ise 1586 tarihli akıncı defterinde yer alan yerleşim birimleri adlarının bulunduğu tablo oluşturmaktadır. Verilen tabloda dönemin köyleri, mahalleleri, nahiyeleri ve sancakları yer almaktadır. Bu yerleşim yerlerinden tesbit edilebilenlerin günümüzdeki adları ve bugün hangi şehirlerin sınırları içerisinde oldukları yanyana bu tablolarda verilmiştir. 16. yüzyıl yerleşim yerlerinin özellikle köy ve mahalle gibi küçük birimlerin günümüz konumları ve adlarının tespitinin zorluğu göz önünde bulundurulursa bu bölümdeki bilgilerin oldukça kıymetli olduğunu söylemek haksız olmaz. Yer adlarının büyüklüklerine göre ayrı ayrı ve tablolarla sunulması aktarılan bilgilerin basit bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır. Toponomik açıdan oldukça doyurucu bilgilerin yer aldığı bu bölüm bir çok araştırmacıya önemli veriler sunmaktadır.

Eserin üçüncü bölümünde ise defterin günümüz Türkçesine uygun şekilde yazılmış metni bulunmaktadır. Hangi yerleşim birimlerinden hangi akıncıların alındığı, varsa akıncının ünvanı ve mesleği akıncının adı ile birlikte bu bölümde verilmiştir. Bu meslek adlarından yola çıkılarak genel olarak akıncıların sefere çıkmak dışında meşgul oldukları bir meslek olmadığı ve tek gelir kaynaklarının ganimet ve esir almak olduğu gibi bilinen bilgilerin aksi yönünde verilere bu bölümde ulaşılabilir. Eserin son bölümü ise tıpkı basımına ayrılmış-

tır. Her bir varağın bir sayfada verildiği bölüm ile eser noktalanmıştır.

Eser Mihaloğulları başta olmak üzere akıncılık teşkilatına, klasik dönem Osmanlı askeri tarihine, dönemin sosyo-ekonomik ve toponomik yapısına dair oldukça kıymetli bilgileri okuyuculara sunmaktadır.